

les seves primeres líriques (veg. *Escr. Inèd. de Verdaguer*, p. p. J. M. de Casacuberta); *samfonia*, que *AlcM* erradament accentua *-onia*, fou usat també, per Llull i altres, amb variant *samfoina*. Veg. també *SAMFAINA*.

CP.: *Fonògraf* [Lab. 1888]; *fonografia*, *fonogràfic*; *fonograma*. *Fonolita* [1868, *SLitCosta*]. *Fonologia* [1868, *SLitCosta*]; *fonològic*, *fonòleg*. *Fonometria*, *fonòmetre*, *fonomètric*.

Fonèvol, V. *фона*

FONG, catalanització bàrbara del cast. *hongo*, llatí FŪNGUS 'bolet'. □ 1.ª doc.: no *DOrt.*, etc.; Fabra li donà entrada en el *DFa*. cedint al prec d'alguns naturalistes catalans que s'havien acostumat a usar-ho. En lloc d'aquest híbrid extravagant, hauria valgut més atènyer-se a *fungositat*, com fa el *DOrt.*, o bé (en cas que hi hagi raons tècniques que s'hi oposin) adoptar la forma francament llatina *fungus*, que és la que està en ús internacionalment (angl. *fungus*, it. *fungo*, francès *fungus*, etc.) amb aquest matís científic. *Fungós* [*DOrt.*]. En alguna localitat fronterera (Ascó, Maestrat, val. Sud cap a Alacant) s'usa *fongo* per a 'bolet', manlleu a l'aragonès (¿o en algun d'aquests llocs mossarabisme?).

CP.: *Fungiforme*.

Fonible, V. *fondre* Fònic, V. *fonètic* Foniment, *foniró*, V. *fondre* Fonògraf, *fonografia*, -gràfic, *fonograma*, *fonolita*, *fonòleg*, V. *fonètic*

FONOLL, abans FENOLL, que és encara la forma valenciana i de part de Mallorca i alguns llocs del Princ., del ll. tardà FENŪCŪLUM (ll. FENICULUM), diminutiu de FENUM 'fenc, farratge, herba'. □ 1.ª doc.: Jaume I:

«Fom Nós al Cap de la Pera, que és vista de Menorques --- esperan les galees ab los messatgers que Nós havíem enviats --- e enviaren-nos a dir los nostres missages que aguiàssem bé la casa en que Nós érem: e faem-la bé aguiar e enjoncar de *fenoyl*, que no havíem altre jonc --- e foren aquests los missatges qui vengren de Manriques: son frare del alcayt e l'Almoxerif ---», *Cròn.* de Jaume I, § 122 (Ag., p. 171). *AlcM* documenta *fenoll*, *-oyl*, en diversos textos de fi del S. xv, i un que potser és del xiv (si no del xv); *fenoll mari* des d'un doc. val. de 1409, *fonoll* i *fonoll mari* des dels Secrets d'Agr. de M. Agustí (Banyoles-Perpinyà, 1617).

Avui *funòl*,¹ *funòj*, és la forma general en català oriental, *fenòl* quasi general en el País Valencià, a Mallorca *fe*-o *fo*- segons els llocs, *funòj* a Menorca i Eiv. (PzCabr.).

Tinc anotat *funòl* de Bna. i Alt Empordà (Cadaqués, 1964);² *funúll*, *funòj*, Maresme; ross., a Saltes, però a Talteüll vacillen entre *funúll* i la forma toponímica *fanúll* (1960); en català occidental *fenòl* (per tot a Cardós i Vall Ferrera, 1932-4), a les Borges d'Urgell (*BDLC* vi, 37), *fanòl* en el Priorat (Porrera, 1936); a València sento *fenòl* a Tormos i a Benigànim, però més al Nord *fanòl* a Torís i a l'Alcora (1961-2).

Peculiar del Baix Empordà és la singular forma *funòj* (e oberta), que registro a Madremanya, Castell d'Aro i Torroella de Montgrí (1964), on m'expliquen que el veral anomenat «La Foneiera» rep aquest nom «perquè s'hi fan *funòjs*». Això precisament dona la clau d'aquest vocalisme tan anòmal: resulta d'una extensió partint del derivat *funòjèra*, metàtesi de *fenoièra*, i no té res a veure amb el FENICULUM del llatí clàssic (forma no conservada enlloc en romànic), que així com així no ens podria explicar la inicial *fo*-; mateixa explicació té la variant *fonei*, de la mateixa zona, per 'genoll', sortida del verb *ajoneiar-se*, metàtesi de *ajoneiar-se*.

El *Crithmum Maritimum*, que se sol fer en les cales de totes les nostres costes, rep el nom de *fonoll mari*: així a StPol de Mar (1915ss.), val. *fenoll mari* ja en Cavanilles (*Obs.* II, 328); constato que és ben bé la mateixa planta a la costa mallorquina (*fanòj mari* a Cala Rajada, 1968) que en el Maresme; i a l'arxipèlag de Cabrera n'hi ha tant que ja en diuen *fonoiras* i curt: segons els pescadors que hi interrogo, una illeta veïna es diu *s'Illa des fanòj*, però Cosme Rigo, l'habitant de Cabrera, pronunciava *s'I. des fanòj*.

En llatí es deia *feniculum*, però la forma *fenuculum* apareix ja en Serenus Sommonicus, S. III d. C. (*ALLG* III, 134). It: *finocchio*, fr. *fenouil*, oc. *fenolb*, port. *funcho*, i cast. *hinojo*, reflecteixen tots la base ll. FENUCULUM, amb evolució fonètica normal segons cada llengua; veg. més detalls en el *DECH* (HINOJO).

DERIV.: El collectiu més estès és *fonollar*, *fe*-: un Bernatz dez *Fonollar* figura en doc. de Lleida de 1309 (Finke, *Acta Ar.* III, 193). En la famosa estrofa de Llull, porta el *Cant de Ramon*: «Lo monestir de Miramar / fiu a frares Menors donar / per sarraïns a preïcar. / Enfre la vinya e'l *fonollar* / amor me pres, fé-m Déus amar, / enfre sospirs e plors estar» (estrofa 3.ª, *NCL* III, 30.16). *Fonollera* és el collectiu a l'Empordà: *funòjèra* a Torroella, *funòjèra* a Colera (1958), mentre que *fonòjèra* és la planta de fenoll en el Maestrat (Salzadella, 1961).

Un altre collectiu del fonoll ha quedat més limitat a la toponímia: *Fonollosa* (paral·lel al castellà *Hinojosa*); *Fonollosa*, poble entre Manresa i Calaf, i d'altres noms propis; *Les Fonolòztes* a la Poble de Benifassà (cf., però, allí mateix el NL *Tossal Redó*), 1961; i amb la reducció de *-osa* a *-oa* > *-ua*, tan típica de Ribagorça, *La Fenojúa* a Fígols de la Conca (camí d'Arbul al Faro, prop de la Faraüra), on hi ha hagut dissimilació *-olloa* > *-elloa* > *-ellua*. *Fonollada*, mala herba en els conreus, a Cardós i V. Ferrera; *fenoláda*, Tor, Areu, Farrera; *foroláda* a Estaon; *fono*-o bé *fojóláda* a Esterri de Cardós (amb una *-r*- potser deguda a contaminació de *cruillada* i variants, *curullada*, etc.). *Fonollassa*; *fonollassó*. Més exclusivament toponímic, *Fenollet*, *Fo*-, -ETUM, i *Fonolleda*; *Fonolledell* en el Lluçanès, pronunciat, amb dissimilació, *Fonogedell*. *Refonoll*.

¹ *Fonoll* 'feniculum vulgare Gärt'n', Serradell, *Sota Terra*, *Cl. Munt.* I, 126. — ² Les pronúncies *funéj* i *funéj* que *AlcM* atribueix a Cadaqués són manifes-